

Van Vrogger

Een gezamenlijke uitgave van oudheidkundige stichting De Spiker en stichting Dorpsportaal Schoonebeek

Redactie

Chris Butterhoff
Henry Eisen
Jan Lamberts
Kees Veenstra

CONTACT REDACTIE

historie@dorpsportaal.schoonebeek.nl

Een duik in de historie van Schoonebeek**Verschijsning**

Deze uitgave verschijsnt een keer per kwartaal als bijlage van De Jaknikker en wordt gratis huis aan huis bezorgd

Vormgeving

Johan Nauta BNO
Drukwerk
Printjob, Hoogeveen
Najaarseditie
september 2022

Najaarseditie

Van Vrogger

Spikerneis**In memoriam**

Op 4 augustus jl. werden we opgeschrikt door het bericht dat ons bestuurslid

Henk Scheltens

de dag ervoor plotseling was overleden.

Henk was maar liefst 45 (!) jaar lid van het bestuur van de Spiker. Een bevlogen bestuurder met veel kennis over en enthousiasme voor de historie van 'zijn' Schoonebeek.

Hij was een man waar je iets aan had en wist wat je er aan had. Een sterke eigen mening, recht door zee, kritisch op de inhoud, maar altijd zorgend dat er keuzes gemaakt werden en actie volgde. En dat met zorg voor de persoonlijke relaties.

De afgelopen maanden heeft Henk nog veel gedaan voor De Spiker. In het bijzonder voor de exposities in het kader van 75 jaar voetbal in Schoonebeek en het Zuidenveld.

In beide gevallen was Henk sterk en persoonlijk betrokken bij de beide onderwerpen. Het enthousiasme en daadkracht spatte er nog vanaf. Er ging bijna geen dag voorbij of Henk was er wel even.

We zijn Henk zeer dankbaar voor alles wat hij voor onze stichting heeft betekend en wensen zijn familie en naasten kracht om dit grote verlies een plek te geven.

We zullen hem missen.

Bestuur en vrijwilligers De Spiker

Actueel: Expositie amateurschilders

Vanaf zaterdag 3 september loopt in De Waag'nschuur de expositie 'Tekens- en schildergroep Ypie'. Voor de tweede keer dit jaar exposeren amateurschilders uit Schoonebeek hun werken. Absoluut de moeite waard om dat te gaan bekijken! We zijn van plan om hierna nog een groep amateurschilders een podium te geven. Het geeft wel aan hoeveel plaatsgenoten zich met deze hobby bezighouden.

Terugblik: Expositie Zuidenveld

Van 7 juli tot en met 8 augustus was in De Waag'nschuur en 't Aole Gemientehoes de expositie '100 jaar Zuidenveld' ingericht. In de Waag'nschuur richtte de expositie zich op

Schoonebeek en het Zuidenveld. 'Aan de overkant' was het vizier gericht op 100 jaar Zuidenveld in alle Zuidenveld-dorpen. Chris en zijn mensen hadden er veel werk van gemaakt en er was ook veel te zien aan foto's en historisch materiaal. Helaas moesten we constateren dat de belangstelling tegenviel.

Terugblik: Expositie 'Mode, vroeger en nu'

Tijdens de feestweek was in de Waag'nschuur de expositie 'Mode, Vroeger en nu' ingericht. Dit in samenwerking met Snijder Mode. Te zien was een modebeeld uit vroeger jaren en uit de moderne tijd. Grote verschillen, dat valt te begrijpen. Naast aangeklede paspoppen waren er ook veel foto's te zien op de grote 'tablettafel'.

V.l.n.r. Greetje Hubers, Roelie Seinen, Gea Elzing (inrichters vanuit De Spiker) en Jan en Tineke Snijder. Op de foto ontbreekt Jannie Schepers (De Spiker).

Het kerkhof van Buter

Op zaterdag 20 augustus jl. werd door wethouder van de gemeente Emmen Dewy Leal een informatiebord onthuld, bij het voormalig 'Noodkerkhof' op het grondstuk van de familie Buter aan de Europaweg te Nieuw-Schoonebeek. Dat ligt op 10 km van het centrum van Schoonebeek. In Schoonebeek gingen verhalen rond over honderden doden die er begraven zouden zijn. Zelfs die zaterdagmiddag werd mij dat door één van de gasten verteld en toen ik zei dat er nog geen twintig mensen begraven waren schudde hij zijn hoofd en liep weg. Op het geplaatste informatiebord staan onder andere de namen van de daar begraven mensen en een toelichting met de geschiedenis van dit kerkhof. Deze openstelling kwam tot stand door de medewerking van de familie Buter en de gemeente Emmen en door de inspanningen van de Historische Vereniging Nei-Schoonebeek. Deze eeuwenoude plaats, waar eerder de Wenny Boo stond, is een bezoekje meer dan waard.

Chris Butterhoff

Aantekening en lijst der doden of gestorvenen
 En wel eerstelijck der genen die voor mijnen
 tyd verstorven en aangetekend waren in t
 folio O. B: dat aangelegd is geweest door
 J. A. Langhorst, wordende in t andere O. B
 door D. H. Flek aangelegd de minste aan-
 tekening hier niet van gevonden.
 De lijst die begint met t jaar 1724 en eindigt
 met t jaar 1740. is gebrekkig, van velen de
 naamen niet meldende, ik laat ze hier
 volgen zo al ik ze vinde.

1724 Een kind van Jan Poppen
 Harmen een Zoon van Berend Sassen
 Den 7. July een kind van Jan Ellen
 Den 8. Aug. een kind van Pat Albert
 1725 Den 29. January Jan Luichjes
 Den 16. Febr. een kind van P. Willems
 Den 6. Maert een kind van Hekman
 Den 15. Aug. een Dogter van H. Engbers
 Den 23. Sept. een kind van Jan Luichjes
 Den 31. Oct. Fenne Willems
 Den 20. Dec. een Zoon van H. Unie
 1726 Den 11. Jan. J. Maagt
 Een kind van P. Willems
 Den 20. Maert een kind van B. Caasfens
 Den 17. Apr. een kind van J. Luichjes
 Den 24. een kind van B. Hanneken
 Den 25. Gode. Caasfens
 Den 21. Maert een Zoon van J. Luichjes

Het oude kerkhof aan de Europaweg

Tekst: Johan Gijlers

Toen ik op het internet de informatie zag over dit oude kerkhof, dacht ik: Dit doet geen recht aan al die mensen die hier zijn begraven. Eeuwenlang zijn de mensen, die Schoonebeek hebben opgebouwd, hier op deze plek begraven. Uit respect voor al die mensen ben ik in archieven gaan zoeken en heb een boekwerk samengesteld. Meer dan 2300 namen van mensen die hier begraven zijn, staan op papier met daarnaast informatie over de begraafplaats, de oude Nicolaaskerk (het "Witte Kerkje") en over het oorlogsmonument.

Voor 1811 hield de kerk de burgerlijke administratie bij in doopboeken, trouwboeken en overlijdensboeken. Vanaf 1724 is er iets bewaard gebleven: Op de afbeelding hierboven staat geschreven: "Aantekening en lijst der doden of gestorvenen. En wel eerstelijck der genen die voor mijnen tijd verstorven en aangetekend waren en 't Folio O: B: dat aangelegd is geweest door ds. A. Langhorst, Wordende in 't andere O: B: door ds. H. Flek aangelegd de minste aantekening hier niet van gevonden. De lijst die begint met 't jaar 1724 en eindigt met 't jaar 1740 is gebrekkig, van velen de naam niet meldende, ik laat ze hier volgen zoals ik ze vinde." (O: B: = Overlijdens Boek.)

(Zie afbeelding rechtsboven)

1724: een Kind van Jan Poppen.
 Harmen een Zoon van Berend Sassen.
 04-07-1724 Een Kind van Jan Ellen.
 08-08-1724 Een Kind van Pat Albert.
 24-01-1725 Jan Luichjes.
 16-02-1725 Een Kind van P. Willems.

06-03-1725 Een Kind van Hekman.
 15-08-1725 Een Dogter van H. Engbers.
 23-09-1725 Een Kind van Jan Luichjes.
 31-10-1725 Fenne Willems.
 20-12-1725 Een Zoon van H. Unie.

Dit overlijdensboek liep door tot 1740 en bevat 135 namen van overleden personen. Dan missen we tot 1755 de gegevens en daarna wordt het weer opgepakt. Vanaf 1755 tot het moment dat de burgerlijke stand deze taak overnam staan er 461 namen opgeschreven. Via de burgerlijke stand van Dalen en Coevorden zijn de namen van 599 overleden personen achterhaald, die begraven zijn te Schoonebeek tussen 1811 en 1872. In het begraafboek vanaf 20 februari 1872 tot en met 19 augustus 1919 staan de namen met overlijdensdatum en datum van begraving.

Om het inzichtelijker te maken zijn de leeftijden en iets aan familierelatie toegevoegd. Als we de gegevens uit het boek van overlijden, met de toevoegingen, nader gaan bekijken, dan valt het op dat er maar weinig mensen 80 jaar of ouder werden en verder valt het op dat er enorm veel kinderen kwamen te overlijden of levenloos werden geboren. We vinden vanaf 16 februari 1872 tot en met 16 augustus 1919 de namen van elfhonderd en negenen-twintig overleden personen in het begraafboek. Van deze 1129 overleden personen zijn 126 levenloos geboren kinderen en 359 kinderen die bij de geboorte wel leefden, maar geen 10 jaar werden. Van deze 1129 waren er 71 ouder dan 80, waarvan 22 ouder dan 85 en en 6 ouder dan 90.

Indrukwekkende gegevens voor de mensen van vandaag en moeilijk voor te stellen. Als we kijken naar nu dan kunnen we concluderen dat er medisch en wat voeding betreft enorme stappen voorwaarts zijn gezet en ook mogen we de verbeterde huisvesting daarbij niet ongenoemd laten. De kindersterfte is gelukkig een heel eind teruggedrongen en de gemiddelde leeftijd van de mensen is enorm verhoogd. Op dit oude kerkhof aan de Europaweg zijn vanaf 1724 tot 19 augustus 1919 meer dan 2400 personen begraven en dan moet daarbij nog opgemerkt worden dat hier ook al begraven werd voor 1724. Het is dan ook jammer dat je door de site: www.online-begraafplaatsen.nl op de gedachte zou kunnen komen dat dit maar een klein kerkhof is. Dit is wat oppervlakte betreft een klein kerkhof, dat is waar, volgens de kadastraal kaart 2360 m², maar op dit kerkhof zijn heel veel mensen begraven. De oude kerkhoven waren grasvelden met bijna geen grafmonumenten. Gedurende de twintigste eeuw nam het aantal grafmonumenten toe.

Tenslotte de oproep: Laten we ons voor-
 geslacht in ere houden en daarom deze
 historische plek respectvol bewaren voor het
 nageslacht. Hier op dit stukje grond hebben
 enorm veel tranen gevloeid van mensen die
 een geliefde moesten wegbrengen. Voor de
 achterblijvers bleven de herinneringen aan
 de overledene, maar ook de herinneringen
 aan dit stukje grond, aan dit oude kerkhof.
 Heel bijzonder daarbij is dat één van de
 klokken in de dorpskerk, de kleine klok,
 meer dan 500 jaar oud, bij al die begraf-
 nissen een begeleidende rol heeft vervuld.

*Destijds werd het gehuurd
voor 5 gulden in de week en
konden ze het kopen voor
10.000 gulden*

Westersebos 23, Schoonebeek

‘Hebt u even een mo(nu)mentje?’

Ze zijn er nog! De Drentse pareltjes verscholen in het groen en met de sfeer van weleer. Deze van origine Saksische woonboerderij uit 1732 met vakwerk voorgevel heeft een dynamische geschiedenis. Het geheel is gelegen in het beschermde dorpsgezicht Het Westersebos (een eeuwenoude boerenstreek) en de boerderij is aangemerkt als een rijksmonument.

Door Ruud Pat

Het gaat hier om ca. 2/3 deel van het gehele object dus het betreft formeel niet een vrijstaande woonboerderij. Het resterende deel van de boerderij heeft geen woonfunctie en wordt gebruikt voor opslag. Uit de oude eikenhouten gebintenconstructie valt overigens duidelijk af te leiden dat in het verleden ook dit gedeelte bewoond is geweest.

Open vuur

Reeds in 1612 wordt deze locatie benoemd. Hier heeft eeuwenlang de familie Klaassen gewoond. Zoals gebruikelijk in vergane tijden stond deze bijzondere locatie dan ook bekend als de “Klaassen Hof”. Anno 2022 woont er nog steeds een familie Klaassen op hetzelfde ‘slag’ grond aan de Europaweg in het verlengde van de stamboerderij uit het Westersebos. Zeer waarschijnlijk veertig jaar nadat de boerderij is gebouwd, is er een gemetseld rookkanaal gerealiseerd aanzien de Bentheimer zandstenen haardplaat het jaartal 1772 draagt. Tot die tijd was er sprake van een open vuur in het hart van de boerderij. U kunt zich voorstellen dat een open vuur de nodige rookoverlast gaf. En er kon ook nog wel eens een spannende situatie ontstaan vanwege de rieten dakbedekking die in het verleden ook wel eens uit werd gevoerd in stro, zowaar nog meer brandbaar.

Zoals een echte Saksische woonboerderij betaamt is ook hier een prachtige oude eikenhouten gebintenconstructie aanwezig. Het bijzondere is dat er een zogenaamd “gevorkt” gebint aanwezig is, zie foto. Een dergelijk gebint komt een enkele keer vaker voor, maar is redelijk uitzonderlijk te noemen.

Oefenruimte

Sinds 2017 wordt het huis bewoond door familie Vrielink- Elzing en die hebben aangegeven het hier erg goed naar hun zin te hebben samen met hun jonge kinderen. Een heerlijke plek om te wonen en de kids op te laten groeien en het overigens ook nog lang niet toe te hebben aan een verkoop. Hier kon zelfs de plaatselijke makelaar geen verandering in brengen. Het bijzondere is dat ik vorige week een oud- Schoonebeker sprak die in het verleden gebruik heeft gemaakt van deze boerderij als oefenruimte voor een band. Destijds werd het gehuurd voor 5 gulden in de week en konden ze het kopen voor 10.000 gulden, uiteraard in een te restaureren staat, alleen dat was in de jaren '60 een niet op te brengen bedrag voor de jonge gegadigden. Bruintje moet de kar wel kunnen trekken dus dat bleef bij plannen waar geen uitvoering aan kon worden gegeven. Met de kennis van nu uiteraard een schijntje, maar zoals de huidige eigenaren al hebben gezegd, het is en blijft een onbetaalbare plek.

Foto boven: Europaweg 26
Foto onder: Middendorp 15

Foto boven: Westersebos 26-28
Foto onder: Oostersebos 4

Door: Bert Finke

Bij sommige Schoonebeeker boerderijen treffen we nog waterputten aan, de meeste van Bentheimer zandsteen. Omdat de Schoonebeekers niet direct aan water woonden, waren ze aangewezen op grondwater. Daarvoor was een put nodig, waarvoor in veel gevallen metersdiep moest worden gegraven. Om instorten van zo'n waterput te voorkomen, moest die worden voorzien van een wand. De eenvoudigste manier was opbouw uit zoden of plaggen.

Waterputten in Schoonebeek

Een ander type is de boomstamp, gemaakt van uitgeholde boomstammen. Pas in latere eeuwen werden natuursteen en baksteen gebruikt voor de bouw van putten. De opzetrand boven de grond voorkwam niet alleen het instorten, maar ook dat mens en dier er zo maar in konden vallen. Stevige wanden met een lange levensduur maakten een put aantrekkelijk. Aan natuurlijke materialen zoals hout en plaggen kleefden sterke nadelen. Bentheimer zandsteen was uitermate geschikt voor het maken van een put. Al vanaf 1575 zijn putten van Bentheimer zandsteen in gebruik. De afstand van de steengroeve naar Schoonebeek was met paard en wagen te overbruggen.

Enige stukje Drenthe

Uit onderzoek komt naar voren dat waterputten van Bentheimer zandsteen verspreid waren over het grensgebied van Twente en de Achterhoek, maar ook dat Schoonebeek het enige stukje Drenthe was waar deze putten voorkwamen.

Voor het slaan van een put zal een wel zijn gezocht. Als deze was gevonden dan werd tot op de wel gegraven. Nadat onderin een houten vloer was gelegd, voorzien van gaten om het welzand tegen te houden, werden de wanden opgebouwd uit turf en/of ijzeroer. Omdat planken bij een goed watergevend put voortdurend onder water stonden, bleven ze jarenlang geconserveerd. Het hout van de bovenrand en het eerste gedeelte in de grond verging het eerst en moest regelmatig worden vervangen. Daarom werd de bovenrand op een gegeven moment gemaakt van Bentheimer of Gildehauser zandsteen. Die rand was dan meestal vierkant. Sommige putten bestonden echter geheel, dus vanaf de bodem, uit Bentheimer zandsteen en zijn helemaal rond geweest.

Als een complete put werd geleverd bestond deze uit een hoge omranding van ongeveer drie voet (negentig cm) hoogte, die bovengronds werd geplaatst en meestal uit vier elementen bestond. De stukken die onder

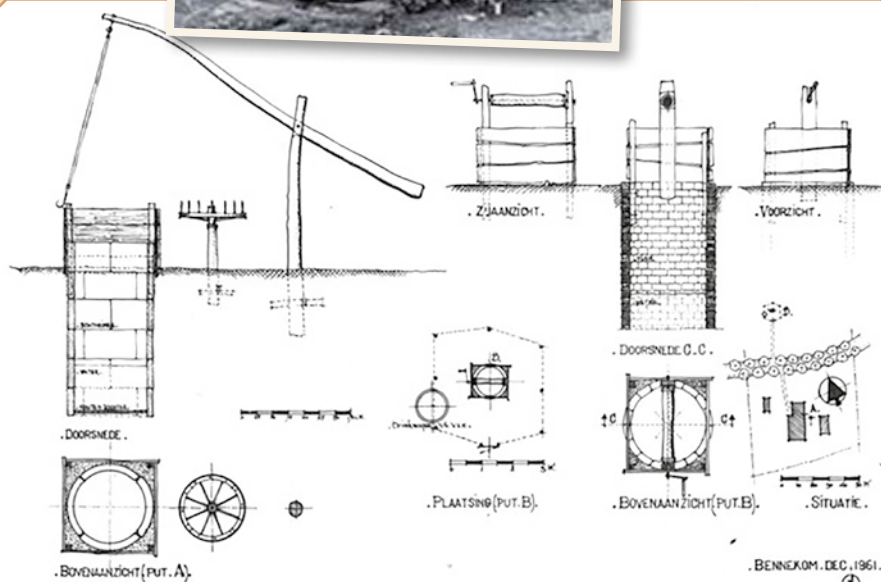
Aanvullende informatie is welkom en kan gestuurd worden naar de redactie

Foto boven: Middendorp 13
Foto onder: Onbekende put

Foto en illustratie:
Middendorp 21
met plattegrond

Overzicht van de bekende waterputten Schoonebeek

Veel waterputten in Schoonebeek en de directe omgeving zijn verdwenen. Maar bestudering van oude foto's heeft het volgende overzicht opgeleverd.

Westersebos 5	Uny-keuterij	rond met houten ombouw
Westersebos 6	Sassen-erve	rond
Westersebos 11/13	Engbers-erve	rond
Westersebos 12/14	Sassen-erve	rond
Westersebos 15	Engbers-erve	rond
Westersebos 17	Klaassen-keuterij	rond
Westersebos 18	Crusen-erve	rond
Westersebos 20	Uny-erve	rond met houten ombouw
Westersebos 23	Klaassen-erve	rond met houten ombouw
Westersebos 26-28	Hinnen-erve	rond
Westersebos 30	Bisschops-erve	rond
Europaweg 110	Gommers-erve	vierkant
Hankenhofweg 31-3	Hanken-erve	vierkant
Norbruislaan 14	Crusen-keuterij	rond (cementen)
Middendorp 21	Klaassen-erve	rond met vierkante ombouw
Middendorp 16	Poppen-erve	vierkant (gemetseld)
Middendorp 15	Mulders-erve	rond
Middendorp 13	Eisen-erve	rond met vierkante opbouw
Middendorp 12	Poppen-erve	rond
Middendorp 7	Wolbers-erve	rond met houten ombouw
Oostersebos 4	Maags-erve	rond
Oostersebos 8	Maags-keuterij	rond
Oostersebos 11	Wilms-erve	rond
Oostersebos 13-15	Maags-erve	rond
Oostersebos 17	Maags-keuterij	rond met houten ombouw
Europaweg 26	Nijman-erve	rond (cementen) met houten ombouw
Europaweg 20	Thiele-keuterij	rond (cementen)
Europaweg 18	Gijlers-erve	rond met houten ombouw
Europaweg 12	Ellen-erve	rond met houten ombouw

Overzicht van de bekende waterputten Padhuis, Vlieghuis en Weijerswold

Europaweg 66-68	Padhuis-erve	rond
Europaweg 62-63	Padhuis-erve	vierkant
Europaweg 44	Vlieghuis-erve	rond
Weijerswold 6	Loos-erve	rond
Weijerswold 8	Berends-erve	rond

het maaiveld – bij sommige putten tot op de bodem van de put kwamen – bestonden uit kleinere stukken van turf, ijzeroer, hout of zandsteen. Bij hout ging men dan over van een vierkant op een ronding. De waterstand in een houten put was bepalend tot welke diepte de Bentheimer zandstenen werden aangebracht. De binnenkant van de stenen waren glad bekapt, terwijl de buitenkanten ruw bleven waardoor er een betere grip was op het omliggende zand.

Twee putten

Door de Stichting Historisch Boerderijen-onderzoek (SHBO) zijn in de jaren zestig tekeningen gemaakt van boerderijen in Schoonebeek, maar ook van enkele welwaterputten. Het Klaassen-erve aan het Middendorp 21 had zelfs twee putten. Put A was opgebouwd van Bentheimer zandsteen met een houten ombouw en puthaal. Put B stond aan de noordkant van de weg en was een gemetselde put met een houten bovenbouw en lier.

Foto's: Archief NAM, archief De Spiker en archief B.J. Finke

Links: Het eerste NAM-kantoor aan de Hoofdstraat in het na-oorlogse Schoonebeek.
Boven: Boortoren te Schoonebeek in 1949

Tussen bevrijding en oprichting NAM: snelle ontwikkeling van olieveld Schoonebeek

Op 19 september is het 75 jaar geleden dat de NAM is opgericht. Een snelle rekensom leert ons dat we dan in het jaar 1947 uitkomen. We nemen u mee terug in de tijd naar het einde van de oorlog en de oprichting van de NAM.

Mei 1945

Na vijf moeilijke oorlogsjaren hebben de Duitse legers Nederland verlaten. Ons land is eindelijk weer vrij. Maar er is gebrek aan alles. Dit geldt ook voor Exploratie Nederland. Op het eind van de Tweede Wereldoorlog zijn twee boringen als productieput afgewerkt, de putten Coevorden-2 en -3. Deze beide putten hebben later respectievelijk de naam Schoonebeek-2 en Schoonebeek-3 gekregen. Na mei 1945, is het zaak de omvang van het mogelijke olieveld Schoonebeek verder af te tasten en de grenzen ervan vast te stellen.

'Op den negenden Maart 1944, heb ik Ir. P. de Haart, Inspecteur der Mijnen, mij begeven naar Oud-Schoonebeek ten einde het aan de oppervlakte verschijnen van aardolie uit een boring, die aldaar door de N.V. De Bataafsche Petroleum Maatschappij is uitgevoerd onder de benaming Coevorden-3, te constateeren.'

Dit zijn de eerste zinnen in het proces-verbaal van de olievondst in Schoonebeek. Een sensationele gebeurtenis, zowel voor Nederland, maar in het bijzonder voor Schoonebeek en de Zuidoost-Drenthe. Na de slag om Arnhem in september 1944 is er op de boringen praktisch tot de bevrijding niet meer gewerkt door het personeel van Exploratie Nederland. Iedereen zat te wachten op de bevrijding.

Toen die in mei 1945 eenmaal een feit was, kwam het personeel weer terug naar hun werkterrein in Twente en Drenthe. Met het oog op de verdere ontwikkeling en winning van aardolie in Schoonebeek onderging Exploratie Nederland een naamsverandering. Voortaan zou het bedrijf Winningsbedrijf Nederland heten. En Winningsbedrijf Nederland wilde en zou zo snel mogelijk een bijdrage leveren aan de wederopbouw van het praktisch leeggeroofde Nederland.

Alleen de materialen om een slagvaardig werkprogramma te realiseren ontbraken. Bij wijze van spreken met een roestige hamer en een kromme spijker zijn vanaf mei 1945 in Schoonebeek en ook elders in het land boorwerkzaamheden verricht om de Nederlandse economie een impuls te geven door de produktie van aardolie uit eigen bodem.

Coevorden-Oost

Met eerst twee, daarna drie niet al te beste boorinstallaties werden vooral in Schoonebeek, op het zogenoemde boor-terrein Coevorden-Oost, nieuwe putten geboord en in produktie genomen. Cijfers spreken hierbij duidelijke taal. Was er op het eind van de oorlog in totaal ruim 2.000 m³ olie van 800 meter diepte aan de oppervlakte gebracht, in de tweede helft van 1945 liep de produktie al op tot 6.277 m³.

Het hoofd van Winningsbedrijf Nederland, directeur/vertegenwoordiger J.L. Chaillet, die op 10 oktober 1945 de leiding van het bedrijf overnam van ir. H.M. Hohmann, noemt in een maandrapport van september 1945 de schaarste aan materialen, het gebrek aan kantoorruimte en onvoldoende beschikbaar in 'de olie' geoefend personeel 'zeer verontrustend'.

Het boor- en productiepersoneel hadden een paar houten barakken langs de Hoofdstraat in Schoonebeek ter beschikking en een oude boterfabriek verschaftte onderdak aan de materialendienst. Direct na de bevrijding werden deze barakken eerst nog door de overheid gevorderd om er een groep naar Schoonebeek gevluchte NSB-vrouwen in onder te brengen. Ook hebben de barakken als opvangcentrum gefungeerd voor uit Duitsland gerepatrieerde Nederlanders. Enkele maanden na de bevrijding kwamen de barakken weer ter beschikking van het boor- en productiepersoneel. De administratie kreeg een barak van vier bij zes meter toegewezen. Daarmee moesten zes werknemers met hun bureaus en archiefkasten het doen, terwijl binnen deze zelfde ruimte nog een radio-installatie stond opgesteld voor het dagelijkse contact met het hoofdkantoor in Oldenzaal. Pas medio 1946 kwam er enigszins verbetering in de kantoorperikelen. Toen kon langs de Hoofdstraat in Schoonebeek een barak van 9 bij 30 meter worden betrokken, terwijl nabij put Schoonebeek-6 (Burgemeester Osselaan) een voor die tijd imposante loods van 17 bij 36 meter werd opgetrokken, waarin magazijndienst ten dele werd ondergebracht.

ik Ir P. DE HAART,
Oud-Schoonebeek
rijnen van aardolie
De Bataafsche Pe-
r de benaming Coe-

*Links: L. C. Moore installatie transport
in Schoonebeek in 1946.
Rechts: Put S3*

Oldenzaal

De kantoorbezetting in Oldenzaal keerde na enige tijd terug in het Café Restaurant Wissink-Bosch. Van daaruit werd ook leiding gegeven aan de booractiviteit in ondermeer De Lutte en Lochem. Tegenvallende boringen maar ook het onderbrengen van het personeel, in Schoonebeek direct na de bevrijding 70 man sterk, kostte de nodige hoofdbrekens. In een hotel in Coevorden kon een aantal gezinnen worden ondergebracht, maar de meeste personeelsleden, al dan niet met gezin, gingen in de kost bij gezinnen in Schoonebeek, Coevorden of Emmen. Het zou nog even duren, voordat besloten werd – en materiaal en vergunning voor handen was – tot de bouw van huizen voor het personeel in Schoonebeek, Coevorden en Emmen.

Villa Rozenhof

In Oldenzaal kon men na de bevrijding nog niet direct terugkeren in de kantoren van het café-restaurant Wissink-Bosch in verband met de opvang van uit Duitsland terugkerende Nederlanders die daar in eerste instantie werden opgevangen. Eind 1945 werden evenwel de kantoren in dit café weer betrokken, terwijl het tijdelijke kantoor aan de Denekamperstraat ook 'bewoond' bleef. Het zou nog tot eind mei 1945 duren, voordat de hoofdkantoorbezetting van Winningsbedrijf Nederland een betere behuizing kreeg. Dit werd villa De Rozenhof van de familie Gelderman uit Oldenzaal. In oude archieven wordt over deze voor die tijd nogal opzienbarende verhuizing weinig of niet verteld. Wel kreeg de Gemeentelijke Reiningsdienst van Oldenzaal bericht, dat in verband met de verhuizing het ophalen van het huisvuil van het pand Denekamperstraat 3 zou komen te vervallen en dat de afvoer van het huisvuil van het nieuwe Rozenhof-kantoor zelf zou worden geregeld.

Overigens het personeel in Oldenzaal had tussentijds ook nog onderdak gevonden in een oude ONOG-garage en nog weer later in een poppenfabriek, waar een materialenmagazijn en reparatiewerkplaats werden ingericht.

Dat het leven in die jaren nog niet zo vlot verliep en dat er nog aan heel veel artikelen en gebruiksvoorwerpen gebrek was, bewijst bijvoorbeeld een telexbericht van Schoonebeek aan Oldenzaal uit die tijd. Daarin wordt gevraagd de mogelijkheid tot aanvraag van horloges te bezien. 'Meerdere diensten en personen, met name de chauffeurs hebben hier naar gevraagd.'

Bij de open haard

Wat wel in een vrij snel tempo na de bevrijding mogelijk bleek, was de realisering van een telexverbinding tussen het Winningsbedrijf Nederland in Oldenzaal en de BPM in Den Haag. In Schoonebeek gingen tussen al de bedrijven de booractiviteiten onverminderd voort. Of, zoals een geschrift uit die tijd vermeldt: 'Op het moment dat boer Unie bij de open haard in zijn Schoonebeekse boerderij zit te spinnen en de schapenwol door zijn vingers glijdt vindt op slechts honderden meters van zijn boerderij het boorwerk voortgang'. Achter elkaar komen er nieuwe olieproducenten bij. Niet iedere boring is in die tijd raak. In 1947 kwam er in snel tempo weer een aantal produktieve putten bij op het Schoonebeek-veld. In mei dat jaar werd voor het eerst geconstateerd dat met de olie ook zout water wordt meegeproduceerd.

Oprichting van de NAM

Op het verlaademplacement in Schoonebeek had de opslagcapaciteit inmiddels steeds grotere vorm aangenomen, om de almaar wassende stroom van aangevoerde olie te kunnen opslaan. Vier van verwarmingspiralen voorziene tanks van 1.200 m³ en een tank van 700 m³ stelden produktiemensen in staat 5.500 m³ aardolie op te slaan. Werd in 1946 ruim 60.000 m³ olie in Schoonebeek geproduceerd, in het jaar dat de NAM werd opgericht, 1947, was de jaarproduktie gestegen tot ruim 200.000 m³. Omdat Winningsbedrijf Nederland nog geen concessie had voor de winning van aardolie moest telkens als er een put in produktie kwam, een zogeheten permis de vente worden aangevraagd. Zodra deze was verleend, kon met de produktie van de put een begin worden gemaakt.

Op het eind van de maandvergadering die op 23 september 1947 in Oldenzaal gehouden werd, doet directeur Chaillet de mededeling, dat 'hoewel hierover nog geen officieel bericht van de directie in Den Haag is ontvangen, kan worden meegedeeld, dat op 19 september 1947 de N.V. Nederlandse Aardolie Maatschappij, waarin wordt deelgenomen door de N.V. Bataafsche Petroleum Maatschappij en de Standard Oil Company of New Jersey'. Het was de tijd, dat put Schoonebeek-37 (Portlandweg kruising Wilmsbrugweg) op 888 meter de top van het oliezand had bereikt en vervolgens een 27,6 meter dikke oliehoudende laag had doorboord. De Oprichtingsakte van de NAM werd gepasseerd bij notaris Küller in 's Gravenhage met als getuigen, jhr mr John Hugo Loudon en mr Wilhelm Gerard Wieringa, Directeur respectievelijk Procuratiehouder van de N.V. De Bataafsche Petroleum Maatschappij en Hugh Duncan McFaddin, Directeur Standard Amerikaanse Petroleum Compagnie in Den Haag. Het aandelenkapitaal van de nieuwe N.V. bedroeg tien miljoen gulden, verdeeld in twintig aandelen van elk f 500.000,-. Bij de oprichting zijn geplaatst twintig aandelen van f 500.000,- door beide aandeelhouders tien.

Zomaar iets leuks

'De in 1947 opgerichte Contact Commissie adviseert geen rijwielvergoeding voor woonhuisverkeer toe te kennen, doch rijwielbanden te verstrekken. Het voordeel van deze regeling is dan, dat zij alle weekloners omvat die van een eigen rijwiel gebruik maken. Het verstrekken van gratis rijwielbanden heeft het gevaar in zich van misbruik. Met het éénmaal per jaar gratis verstrekken van twee binnen- en twee buitenbanden is een bedrag van f 15,- gemoeid, terwijl een rijwielvergoeding van 40 cent per dag neerkomt op f 120,- per jaar.'

Bron: 'Veertig jaar NAM' geschreven door Gerard J. Borghuis ©1998 N.A.M. en voor dit artikel bewerkt door Henriët Jager

1

4

2

5

3

6

1 | In Van Vrogger nummer 3 stond al eens een foto van een benzinepomp middenin het dorp, destijds die van de firma Kramer. Toen schreven we: er volgen meer. Dit is er één en wel die van Dorgelo aan de Kosterijweg. Nu is daar de rijwielzaak en garage Eilering gevestigd. Op de achtergrond zien we nog de oude melkfabriek.

2 | De Westerlanden in 1962. De woningen rechts op de foto zijn verdwenen. Daar staat nu (vanaf 2007) De Anloop. Op de voorgrond de drie twee-onder-één-kap woningen en daarachter zien we nog een blok waar destijds onder- en bovenwoningen in zaten. De hele rij betrof de nummers 2 tot en met 28.

3 | De bakkerij van Heersmink, Europaweg 170 (op de hoek met de Nieuw Amsterdamsestraat). Dit pand heeft er gestaan van ca. 1920 tot 1970. Ook voor 1920 stond er al een bakkerij, waarschijnlijk al vanaf ca. 1870 met eerst bakker Volkers en daarna bakker Jansen.

4 | Veel Schoonebekers zullen zich dit gebouw nog wel herinneren: het Aikes Tallenhuis. Op oude foto's staan vaak te lezen 'Ned. Herv. Centrum'. Het was een ontmoetings- en vergadercentrum met meerdere zalen. Het gebouw werd op 4 maart 1967 officieel geopend door haar naamgeefster, mevrouw H. Aikes-Tallen.

5 | Dit is een boerderijtje op het voormalige adres Westersebos 15. Pand en adres bestaan sinds februari 1967 niet meer. Het pand is ooit gebouwd in 1874/1875.

6 | Ooit kende Schoonebeek een kazerne van de marechaussee. Op de foto rechts met als adres Europaweg 79, dat is naast de woning en voormalige praktijk van (als laatste) dokter Visser. Die dokterswoning (dat is het altijd geweest) is op deze foto ook nog te zien in de oorspronkelijke staat.